Ludmila CLICHICI

FUNCȚIILE SEMANTICO-PRAGMATICE ALE FRAZEI TAUTOLOGICE SIMPLE ÎN LIMBA FRANCEZĂ[1]

Fraza tautologică simplă (FTS) poate avea doua variante de materializare: a) în care se reia același lexem, de exemplu „Un sou est un sou" (*x este x*), cu condiția obligatorie ca lexemul redundant să exprime același sens, omonimele fiind excluse; b) în care verbul *être* pune în relație de identitate aceleași conținuturi exprimate prin lexeme distincte, de exemplu: „Paris est la capitale de la France" (*x este y*).

FTS cu formula *x este y* este acceptată ca necesară îndeosebi la formularea definițiilor lexicografice. Cea de tipul „Un enfant est un enfant" este obiectul unor abordări critice eterogene.

Deși FTS este de proporții reduse și cu o frecvență de utilizare relativ mică, emitentul îi conferă un sens. Decodarea mesajului transmis presupune luarea în considerație atât a constituenților FTS, cât și a relațiilor co-textuale și a factorilor extralingvistici. Anume aspectul enunțiativ și cel pragmatic măsoară impactul actului verbal astfel realizat.

Având certitudinea că aceste structuri ocupă o poziție bine determinată în procesul de comunicare, ne propunem să constituim un repertoriu al funcțiilor semantico-pragmatice ale enunțurilor tautologice. Ele vor fi analizate în contextul structurilor de tip *x este x* sau *x este y*.

În primul rând, tautologiile cu formula *x este y* îndeplinesc o *funcție explicativă*. Acest tip de fraze este întotdeauna justificat – atât în limbajul scris, cât și în cel vorbit – de necesitatea de a completa o anumită lacună în informarea destinatarului. Astfel, în frazele „Le cosmodrome est une base de lencement des engins spatiaux", „Le danseur est une personne dont la profession est la danse" lexemele *cosmodrome, danseur,* cu funcție de subiect și care sunt (presupuse a fi) necunoscute locutorului, sunt substituite prin lexemele hiperonime *base, personne*

BDD-A20619 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:28 UTC)

care se prezintă ca nişte vocabule a căror semnificaţie este familiară deja pentru receptor. Prin folosirea unui sinonim (cuvintele *cosmodrome* şi *base* sau *danseur* şi *personne* putând fi considerate, în acest context, sinonime) în poziţia de nume predicativ se realizează nu doar identificarea semnificaţiei primului lexem, ci o atribuire de către decodor a unor semnificaţii proprii celui de-al doilea lexem itemului lexical din poziţia de subiect.

M. Riegel consideră că FTS de tipul *x c'est y* are *funcţie asertorică* şi aduce exemplul: „Un ophtalmologiste est un médecin spécialiste des yeux". A. Bondarenco exprimă însă părerea că în fraza citată este o explicaţie de gen lexicografic şi că funcţia asertorică e proprie doar frazei cu formula *x este x*.

Frazele care conţin nume proprii în poziţia de subiect şi în cea de nume predicativ sunt folosite pentru a actualiza un raport de identitate, transmiţând informaţii ce ţin nu doar de domeniul lingvistic, ci şi de altă natură, precum ar fi „une assertion d'ordre géographique" [5, p. 218] în propoziţia „L'Everest est Chomolugma". FTS de acest tip pot funcţiona fără a fi însoţite de context.

FTS „L'Evérest est l'Evérest" exprimă de asemenea o aserţiune, care însă, extrasă din context, riscă să rămână nedescifrată. Ea este comprehensibilă pentru cei ce cunosc semnificaţia numelui *Evérest*. De aceea, pentru decodarea unor astfel de structuri este necesară raportarea la întreaga situaţie de comunicare, interlocutorul având astfel posibilitatea să identifice, în reprezentarea sa, anumite trăsături care să corespundă intenţiilor emitentului. Asemenea propoziţii ţin în particular de oralitate şi relevate în context, în anumite cazuri de enunţare, ele pot da naştere la o multitudine de semnificaţii.

Frazele construite cu ajutorul verbului *être,* în care ambele ocurenţe sunt realizate de acelaşi lexem, exprimat prin nume comun sau propriu, au, de asemenea, *caracter de definiţii*. Acestea reprezintă însă nişte formulări mai speciale, întrucât în ele definirea persoanei sau a obiectului se realizează prin înseşi noţiunile acestora. În frazele de tip definiţional „L' enfant est l' enfant"; „La pluie est la pluie"; „Un père est un père" lexemele sunt definite pe calea indicării întregului complex de trăsături noţionale ce constituie conţinutul conceptual al entităţilor *enfant*, *pluie*, *père*. Este adevărat că în astfel de construcţii complexitatea şi calitatea interpretării va depinde în mare măsură de competenţele decodorului. Dacă am compara aceste definiţii cu cele lexicografice, ca, de exemplu, pentru primul caz – „L' enfant est un être humain dans l'âge de l'enfance", am observa că aceasta din urmă scoate în evidenţă două trăsături pertinente ale obiectului definit şi anume: *humain* şi *âge bas*. În structura „L' enfant est l' enfant", prin lexemul identic, ce constituie tautologia şi care exercită diferite funcţii sintactice, se actualizează atât trăsăturile generale, cât şi elemente particulare ce alcătuiesc conţinutul conceptual al lexemului astfel definit. Misiunea receptorului rezidă în decodarea acestor semnificaţii atribuite de către locutor în fiecare context comunicaţional.

Una din funcţiile esenţiale ale tautologiei este de a exprima o *valoare de adevăr*. L. Wittgenstein scrie că realismul tautologiei este cert şi că tautologia nu are nicio condiţie de adevăr, căci este necondiţionat adevărată [6, p. 74].

BDD-A20619 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:28 UTC)

Într-o structură tautologică cei doi constituenți sunt legați prin relația de predicație, iar predicativitatea, precizează N. Arutiunova, este inseparabilă de noțiunea de adevăr [1, p. 5]. Tautologia este deci totdeauna adevărată, ea se referă la o stare de lucruri care e o evidență incontestabilă, un adevăr. Ea nu poate fi verificată prin experiență, dar relaționează cu cele mai generale proprietăți și cu raportul acestora cu realitatea.

Capacitatea de exprimare a adevărului se apropie mult de cea de exprimare a evidenței, fapt constatat de J. Rey-Debove: „La tautologie est généralement perçue comme un jugement indiscutable, l'expression d'une vérité fermée sur elle-même, d'un contenu absolu qui soutient l' ensemble des autres jugements par l' éblouissement de l' évidence retrouvée" [4, p. 36].

Anume prin intermediul acestor evidențe comunitatea locutoare își asigură o stabilitate – fie și provizorie, dar foarte necesară – în comunicare, în sensul înțelegerii reciproce. Prin structuri tautologice se constată și se reafirmă un anumit set de valori (sau nonvalori). Iată un exemplu în acest sens:

„*Durand*: Encore faut-il savoir ce que c'est que la folie...

Beranger: La folie c'est la folie tout court. Tout le monde sait ce que c'est que la folie. Et les Rhinocéros, c'est la pratique ou la théorie?" (E. Ionesco, *Les Rhinocéros*).

Replica lui Beranger „La folie c'est la folie" vrea să însemne că noțiunea *la folie* este atât de cunoscută de toată lumea („tout le monde sait"), încât nu este necesar să i se dea nici cea mai mică explicație. El găsește că *la folie* este cel mai potrivit cuvânt pentru o anumită stare de spirit corespunzătoare individului și că ea poate fi desemnată doar prin acest lexem.

Structura tautologică citată servește pentru a sublinia caracterul evident, de mult afirmat al veridicității celor spuse. Prin urmare, o altă funcție a FTS este cea de *a sublinia o evidență*, un fapt pe care autorul îl consideră cunoscut de toată lumea.

În baza aceluiași fragment poate fi identificată încă o funcție a FTS – cea *cognitivă*. Valoarea cognitivă a frazei „Tout le monde sait ce que c'est que la folie" este relevată de verbul *savoir* și de lexemul *tout le monde,* ce desemnează ființa în genere, genul uman care cunoaște categoria psihofiziologică de *folie.* Structura tautologică nu este una de prisos, ci „exprimă o formă de cunoaștere a obiectului sau a fenomenului din realitatea înconjurătoare" [3, p. 19].

Exemplele de acest gen demonstrează fuziunea mai multor funcții în aceleași structuri sintactice tautologice: cea cognitivă, cea de adevăr și de subliniere a unei evidențe.

La interpretarea unor asemenea fraze valoarea contextului imediat este enormă, deoarece acesta permite verificarea și confirmarea înțelegerii adecvate a enunțului tautologic. „A ton aise, mais la vérité est la vérité. Elle se voit comme le nez au milieu de la figure. As-tu le temps? Alors, dis-moi ce que tu penses" (J. Giono, *Que ma joie demeure*). Ca și în exemplul precedent, structura *Elle se*

BDD-A20619 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:28 UTC)

voit comme le nez au milieu de la figure permite să se sublinieze un fapt evident prin intermediul verbului *voir* şi al adverbului *comme* cu valoare jonctivă, care introduce sintagma comparativă *le nez au milieu de la figure*. Prezenţa verbului *voir* are o importanţă deosebită, deoarece acesta este hiperonimul lexemelor ce desemnează gama pe percepţii vizuale.

Cele mai multe construcţii tautologice însă, precum ar fi: „La loi c'est la loi"; „Trop c'est trop"; „Un père est un père", nu tolerează decât o singură interpretare ce nu ţine de context. În fond, este vorba de nişte structuri încetăţenite în limbă, cunoscute drept *stereotipuri lingvistice*. În astfel de fraze, emitentul sau receptorul este limitat în interpretarea enunţului, semnificaţia acestuia fiind unică.

Astfel, în fraza „Un père est un père" vom releva doar o valoare semantică, laudativă, determinată de imaginea tradiţională, stereotipizată a părinţilor – fiinţe iubitoare, indulgente şi credincioase progeniturilor lor. Alteori semnificaţia enunţului de acest tip poate fi doar depreciativă, ca în exemplul: „Un fou est un fou". Aşadar, FTS de acest tip se încadrează în procesul de comunicare cu propria-i semnificaţie, care nu se pretează modificărilor.

Contextele concrete, lipsite de ambiguitate, pun în evidenţă *funcţia identificatoare* a FTS. În fragmentul ce urmează, intenţia emitentului este de a identifica un obiect în discuţie.

„– J'avais reçu une boule de neige dans la poitrine.

– On ne se trouve pas mal en recevant une boule de neige!

– Je n'ai rien reçu d'autre.

– Votre camarade prétend que cette boule de neige cachait une pierre.

Le malade vit que Dargelos haussait les épaules.

– Gérard est fou, dit-il. Tu es fou. *Cette boule de neige était une boule de neige*. Je courais, j'ai dû avoir une congestion" (J. Cocteau).

Într-o frază tautologică se stabileşte, de asemenea, o relaţie de identitate a obiectului sau a persoanei cu sine însăşi: „La Guichardie affirma que Mme Bernin était bien Mme Bernin et qu'elle descendait d'une modeste, mais décente famille bourgeoise, les châteaux acceptèrent cette version, car nul, sur un tel sujet n'eût osé contredire une femme puissante et bien informée" (A. Maurois). La nivel sintactic, numele propriu *Mme Bernin*, prin intermediul căruia se construieşte o FT, este urmat de o subordonată completivă *qu'elle descendait d'une famille bourgeoise,* care completează mesajul informativ despre persoana respectivă. Emitentul utilizează adjectivul *bourgeoise* pentru a releva statutul social, originea persoanei. Rolul subordonatei constă în confirmarea identităţii persoanei.

Funcţia identificatoare a frazei este actualizată şi prin fraze în care ambele poziţii sunt ocupate de pronume. În franceză, de regulă, cel din ocurenţa predicat este însoţit de adverbul *même*: „Elle est elle-même".

Propoziţia tautologică poate îndeplini şi *o funcţie publicitară*. De altfel, orice structură tautologică este pretabilă la un astfel de rol, într-un context cu va-

BDD-A20619 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:28 UTC)

loare publicitară. Pe o pagină de revistă sunt expuse câteva imagini prezentând haine elegante de damă, pozele fiind însoțite de doar două legende scurte, dintre care una este tautologică: „C'est réellement bon! Parce qu'une femme est une femme". Mostrele propuse spre comercializare sunt caracterizate prin adjectivul *bon* care exprimă o calificare, o apreciere. Pentru a-i da o importanță suficientă, adjectivul este întărit de adverbul *réellement*. În scopul de a le pune în valoare, autorul face uz de o structură lingvistică tautologică cu o conotație laudativă, astfel sugerându-se ideea că femeia este o persoană deosebită și că ceea ce ni se propune este în relație directă cu statutul ei de fire aleasă, că n-ar trebui să ne deranjeze prea mult prețul mărfii propuse.

În contextul celor scrise mai sus sunt relevante și opiniile lui E. Benveniste care vorbește despre particularitatea verbului *être* de *a exprima autenticitatea* faptelor relevate în cuvinte [2, p. 187]. FTS face uz și de această calitate a verbului. Într-o emisiune televizată, în care discuția se axa pe cunoscutele evenimente din 22 decembrie 1989, ce au avut loc în România, unul dintre participanți enunța: „Nimeni n-a mai intrat în teatru. *Autenticul* era în stradă: Sângele era sânge, vânătaia era vânătaie, împușcătura era împușcătură, mortul era mort" (Emisiune televizată, TVR-1). Substantivul *autenticul,* plasat de emitent în contextul imediat, are funcția de a-i explicita receptorului intenția comunicativă pe care o implică structurile tautologice ce urmează. Se enunță o cvadruplă tautologie, în care, prin intermediul reduplicării, se reconstituie câmpul lexical al morții.

Printre multe alte funcții pe care le are propoziția tautologică se numără și cea *rezumativă*. De multe ori ea este accentuată prin poziția ocupată de FTS – la sfârșitul alineatului, scrisă din rând nou, ca în exemplul:

„Et des fois , il se regardait devant la glace. Il se voyait avec sa barbe rousse, son front taché de son, ses cheveux presque blancs, son gros nez épais et il se disait: «A ton âge!».
Mais le désir reste le désir" (J. Giono).

„Textul anterior este o explicație a ultimei propoziții, prin intermediul căreia se generalizează informația microcontextului" [3, p. 18].

Tautologiile pot servi și la *sintetizarea unei situații* determinate de context, exprimând totodată renunțarea la interpretări adiacente, ceea ce sugerează că respectiva caracterizare este epuizată: „Olguța se așezase pe patul din odaia ei. Venise Vanea. *Patul era pat, masa era masă, zidul zid, fereastra fereastră*. Și închise ochii. Și-i deschise zâmbind. Iubea" (I. Teodoreanu).

Deseori frazele de acest fel reprezintă *o formulă de acceptare a realității* în virtutea inevitabilității acesteia, din neputința de a schimba ceva. Motivele unei asemenea resemnări în fața realității pot fi diferite. În textul „La publicité est la publicité" se pare că accentul se pune anume pe particularități negative, insinuându-se că publicitatea este în primul rând o sursă de venit, că deseori o marfă ori un serviciu lăudat nu întrunește așteptările unui public interesat,

BDD-A20619 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:28 UTC)

că uneori publicitatea este superficială, trivială, iritantă sau chiar indecentă. Cu toate acestea, suntem nevoiți s-o acceptăm, deoarece ea este un element indispensabil al societății de consum în care trăim. De cele mai multe ori însă cauza unei atari concilieri cu realitatea constă în conștientizarea faptului că manifestările obiectului / subiectului discutat au atât un caracter pozitiv, cât și anumite aspecte negative.

În exemplul „C'est mieux avec le président parce qu'on le vote. En Angleterre avec la reine c'est différent. La reine est la reine. On l'aime ou on ne l'aime pas, elle est là" (TV5 Monde) un cetățean al Marii Britanii vorbește despre avantajul de a alege și în același timp își exprimă regretul că regina nu poate fi aleasă. Acestea sunt regulile țării sale și chiar dacă el nu este de acord cu ele, totuși e nevoit să le accepte.

În alte enunțuri, cu o formulă de exprimare identică, acceptarea realității poate însemna conștientizarea necesității îndeplinirii datoriei sale vizavi de *x*, oricare ar fi el: „La loi est la loi". Bună, rea, dreaptă, nedreaptă, dură sau indulgentă – legea trebuie pusă în aplicare și nimeni nu are dreptul s-o încalce.

Deseori, vorbitorii fac uz de formula tautologică și în scopul creării diferitor jocuri de cuvinte, șarade, butade etc.: „Într-o lume nesigură ASIROM vă asigură"; „Du sacre au massacre". Deși acestea nu sunt tautologii propriu-zise, ele de multe ori sunt percepute ca atare de către receptor. În asemenea situații, emitentul exploatează *funcția ludică* a limbii.

Realitatea fenomenelor de limbaj este determinată, în mare parte, de statutul social și intelectual al purtătorilor unei limbi. Enunțurile tautologice, exprimând, de cele mai multe ori, un adevăr, o evidență sau o relație de identitate, antrenează neapărat capacitatea receptorului de a interpreta faptele în raport cu propriul sistem de valori și coordonate ale înțelegerii unei realități semnificante.

NOTE

[1] Deși studiul de față a fost conceput pentru limba franceză, FTS este o structură comunicativă proprie și limbii române, în acest fel principiile de analiză prezentate aici putând fi aplicate și limbii române.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. N. D. Arutiunova, *Vérité et Ethique*, *Relation inter- et intra prédicatives*, Cahier N 3, Université de Lausanne, 1993.

2. E. Benveniste, *Problèmes de linguistique générale*, vol. 1, Paris, Editura Galimard, 1992.

3. A. F. Bondarenco, S. G. Malachi, *Predlojenie tavtologhicescogo tojdestva*, *Derivatologhia i dinamica v romanschih i ghermanschih iazâcah*, Chișinău, Editura Știința, 1989.

4. J. Rey-Debove, *Le Métalangage,* Paris, Editura Armand Colin, 1998.

5. J. R. Searle, *Les actes de langage*. Essai de philosophie du langage, Paris, Editura Hermann, 1972.

6. L. Wittgenstein, *Tractatus logico-philosophicus*, București, Editura Humanitas, 1991.

BDD-A20619 © 2008 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 08:56:28 UTC)